

Ks. WOJCIECH KAMCZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0002-6861-7360>

PROBLEMY KOŚCIOŁA OBECNE W KANONACH SOBORU NICEJSKIEGO I.

SPRAWOZDANIE ZE SPOTKANIA SEKCJI PATRYSTYCZNEJ PRZY KOMISJI DS. NAUKI KATOLICKIEJ KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

(Obra, 15–17 września 2025)

W dniach 15–17 września 2025 r. w Wyższym Seminarium Duchownym Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze odbyło się doroczne spotkanie Sekcji Patrystycznej przy Komisji ds. Nauki Katolickiej Konferencji Episkopatu Polski. Zjazd rozpoczął się w poniedziałkowy wieczór kolacją i mniej oficjalnym spotkaniem, w czasie którego przybywających przywitał gospodarz, o. prof. dr hab. Leon Nieścior.

We wtorkowy poranek obecni wzięli udział we mszy św., której przewodniczył o. prof. dr hab. Bazyl Degórski OSPPE. Homilię wygłosił ks. dr hab. Waldemar Turek. Po śniadaniu rozpoczęła się sesja przedpołudniowa. Ze względu na nieobecność przewodniczącego Sekcji, ks. prof. dra hab. Bogdana Czyżewskiego, wszystkich zgromadzonych powitał jego zastępca, ks. prof. dr hab. Norbert Widok. Wprowadzając w tematykę obrad i uzasadniając wybór, nawiązał do przypadającej w tym roku 1700. rocznicy pierwszego powszechnego Soboru w Nicei. Nieustannie przywołuje się stare idee i dokonuje nowych ich interpretacji, zwłaszcza w roku obchodów wspomnianej rocznicy, stąd obecna konferencja również wpisuje się w ten nurt. Następnie o. prof. Nieścior podał najistotniejsze uwagi informacyjne, zaś ks. prof. Widok przypomniał o nowej praktyce związanej ze zjazdami: by jeden z wykładów poświęcony był zawsze kwestii patrologii w Polsce.

Pierwszą część obrad poprowadził ks. prof. dr hab. Paweł Wygralak (Poznań). W pierwszym wystąpieniu głos zabrał ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski (Warszawa), który postanowił zaprezentować zebrany postacie kilku mniej znanych polskich uczonych zajmujących się ojcami Kościoła. Swoje przedłożenie zatytułował: *Z historii polskiej patrologii*. Przywołał w nim czterech badaczy zajmujących się głównie poezją wczesnochrześcijańską, a więc dziedziną mało popularną wśród patrologów. Najpierw przedstawił biskupa Ignacego Hołowińskiego (1807–1855), który w swej szerokiej działalności zajął się między innymi tłumaczeniem wybranych dzieł Grzegorza z Nazjanzu. Następnie przedstawił ks. Bonifacego Ostrykowskiego (1800–1874), proboszcza z Brańszczyka, który przetłumaczył niektóre z pism Pseudo-Tertuliana. Przywołał też postać ks. Antoniego Kanteckiego (1847–1893), który przetłumaczył wybrane poematy

Prudencjusza. Zakończył prezentacją ks. Tadeusza Jachimowskiego (1892–1944), który pracował w Warszawie, tłumaczył Boecjusza. Drugim prelegentem był ks. prof. dr hab. Piotr Szczur (Lublin). Zaprezentował temat *Kanon trzeci Soboru Nicejskiego jako wyraz troski o życie moralne duchowieństwa*. Prelegent podkreślił, że omawiany kanon dotyczy tylko celibatariuszy, skierowany jest przeciw ukrytym formom konkubinatu. Strzeże czystości duchownych, nie beżeństwa. To wyraz troski ojców soborowych o życie moralne duchowieństwa. Praktyka „zamieszkiwania” z kobietami stanowiła więc w pierwotnym Kościele poważny problem. Weześniejsze regulacje w tej kwestii (np. kanon 27 Synodu w Elwirze) były znacznie mniej precyzyjne. Kanony późniejsze (np. Synodu w Kartaginie w 348 r.) też dotyczą duchownych żyjących w celibacie. Sobór w Nicei nie nakazywał celibatu, ale potępił ukryte formy konkubinatu. Po referacie wywiązała się dyskusja. Ksiądz prof. dr hab. Henryk Pietras sformułował dwa dopowiedzenia: zwrócił uwagę na sugestię Sokratesa Scholastyka, który interpretując kanon trzeci Soboru w Nicei, stwierdził, że wymaganie celibatu byłoby zanegowaniem świętości małżeństwa i możliwe, że kanon ten dotyczył tylko wdowców; wskazał również, że kanony Synodu w Elwirze mogą pochodzić z końca IV w., ponieważ zawierają przepisy pokutne ewidentnie ponicejskie. Ksiądz dr hab. Stanisław Adamiak zauważył, że kanony nicejskie miały później w Afryce coraz więcej wyjątków. Ksiądz dr Rafał Zarzeczny zauważył, że kanon ten nie powinien być również traktowany jako podbudowa pod wprowadzenie celibatu w późniejszej dyscyplinie Kościoła. Postawił również pytanie o to, czy nie jest on wynikiem jakiejś konkretnej historii, czy nie stanowi swoistego apelu, by duchowni byli poprawnie ożenieni. Ksiądz dr hab. Waldemar Turek zaznaczył, że na pewno w tym kanonie nie chodzi jedynie o wdowców, nie było też tak, że żenił się każdy duchowny. Ksiądz prof. dr hab. Marek Starowieyski dodał, że nie była to też jedynie kwestia prawna, lecz również ascetyczna, kultywująca beżeństwo. Po wymianie opinii i dyskusji nastąpił czas na kawę.

Po przerwie wznowiono obrady. Kolejną część sesji przedpołudniowej poprowadziła p. dr hab. Karolina Kochańczyk-Bonińska. Jako pierwsza w tej części głos zabrała p. dr hab. Marta Przyszychowska (Hiszpania), prezentując zagadnienie *Czy Bazyli Wielki był metropolitą? Struktura kościelna w Kapadocji w IV w.* W swoim wystąpieniu przypomniała, że pierwsze próby regulacji funkcjonowania i wyboru biskupów miały miejsce na Synodzie w Arles w 314 r. W obliczu schizmy donatystycznej w kanonie 20 ustalono, że do święceń biskupa potrzebna jest obecność siedmiu, a w sytuacji trudności przynajmniej trzech innych biskupów prowincji. Sobór w Nicei w kanonie 4. wymagał obecności wszystkich biskupów prowincji, również dopuszczając w sytuacji nadzwyczajnej obecność minimum trzech. Brakowało jednak doprecyzowania, czy administracja kościelna powinna iść za administracją cywilną w sytuacji, gdy ta druga zmienia swoje granice. Zasadniczo metropolici sprawowali władzę na poziomie cywilnej prowincji. Bazyli w prowincji Kapadocja był biskupem, ale próbuje wyświęcić biskupów w cywilnej prowincji Armenii Mniejszej. Autorka twierdziła, że konflikt Bazylego Wielkiego z Eustacjuszem z Sebasty (oskarżonym o pneumatomachie) miał podłoże polityczne oraz administracyjne i dotyczył władzy kościelnej w Armenii Mniejszej. Walkę tę opisał Grzegorz z Nazjanzu. W konflikcie takim często oskarżano się wzajemnie o herezje, lecz potępienia te niewiele miały wspólnego z rzeczywistością. Podsumowując: prelegentka stwierdziła, że Bazyli był niekwestionowanym metropolitą Kapadocji, ale próbował rozszerzyć swoje wpływy o Armenię (dawna część prowincji Kapadocja sprzed IV w.). Jako kolejny głos zabrał ks. dr hab. Krzysztof Sordyl (Bielsko-Biała). Przygotował on referat zatytułowany: *Kościół „czystych” w świetle 8 kanonu Soboru w Nicei*. Zauważył, że kanon ten odnosi się według badaczy przede wszystkim do kwestii nowacjan. Wydaje się, że mówiąc o „nałożeniu rąk”, wymaga on ponownych święceń wobec powracających do jedności

z Kościołem powszechnym. Dyskusja o tym, czym było owo wspomiane w kanonie „nałożenie rąk”, nadal jednak trwa wśród badaczy: czy chodziło o ponowne święcenia, jedynie o błogosławieństwo, czy jeszcze miało ono inne znaczenie. Należy jednak zaznaczyć, że stanowił on [kto? niejasne, gest nałożenia rąk, kanon?] próbę przyjęcia na łono Kościoła, ale też ukazania powracającym właściwej eklezjologii. Jako trzeci w tej sesji głos zabrał ks. prof. dr hab. Marcin Wysocki (Lublin). Zaprezentował wystąpienie *Czy Sobór Nicejski zakończył kwestię „lapsi”?* *Casus sporu focjańskiego i Soboru Konstantynopolańskiego IV*. Prelegent zaznaczył, że Sobór Nicejski wypracował pewną praktykę pokutną wobec upadłych (lapsi). Miał chyba nadzieję, że już nikt nie będzie w przyszłości musiał się mierzyć z podobnymi problemami. Wiek IX przyniósł jednak nowe wyzwania. Potępienie Focjusza i tzw. sobór focjański ponownie wyciągają na wokandę kwestię „lapsi”. Wielu chrześcijan stanęło po stronie Focjusza pod przymusem, papież w *Libellusie* wyznaczył okoliczności powrotu w ten sposób upadłych. Warunkiem było zaakceptowanie papieskiego pisma i przyjęcie wskazanej przez patriarchę Ignacego pokuty. Po wystąpieniach zawiązała się dyskusja. Ksiądz prof. dr hab. Henryk Pietras (Rzym) zauważył, że w swoim komentarzu do kanonów Soboru Nicejskiego „rozprawił się” z utożsamianiem „czystych” z nowacjanami, dlatego uważa za niewłaściwe zawężanie interpretacji tego kanonu. Natomiast odwołując się do wystąpienia p. dr hab. Marty Przyszychowskiej, delikatnie podważył postawione przez autorkę pytanie badawcze. Ksiądz dr hab. Krzysztof Sordyl podkreślił, że wspólnoty nowacjan w czasach Soboru były dość silne i z pewnością kanon ten odnosił się również do nich, co sugeruje wielu innych badaczy.

Po przerwie obiadowej i fakultatywnym zwiedzaniu obiektu klasztoru oblackiego w Obrze (dawne zabudowania pocysterskie) rozpoczęła się popołudniowa część sesji, prowadzona przez ks. dr. hab. Arkadiusza Noconia (Rzym). Głos zabrał ks. dr hab. Stanisław Adamiak (Toruń). Temat jego referatu brzmiał: *O przenoszeniu (się) duchownych z miasta do miasta (kanon 15)*. Badacz zauważył, że ideałem była cały czas służba duchownego w jednym miejscu, jednakże ze względu na różne okoliczności następowały zmiany miejsca posługi. Dochodziło do nich najczęściej na Zachodzie (tu autor wymienił wiele odnotowanych przypadków). Również na Wschodzie kilka takich sytuacji miało miejsce – to głównie biskupi są przenoszani na „lepsze” stolice i to za sprawą ingerencji cesarskich. W dyskusji, jaka nastąpiła po wygłoszeniu referatu, głos zabrała najpierw p. dr hab. Marta Przyszychowska (Hiszpania), stawiając pytanie o to, w kogo wymierzony był głównie ten kanon, jaki był jego cel? Ksiądz prof. dr hab. Henryk Pietras (Rzym) zaznaczył, że choć niektórzy badacze uważają, iż kanon ten był wymierzony przeciw Euzebiuszowi z Nikomedii, to on nie zgadza się z taką interpretacją. Chodziło prawdopodobnie o to, by nie „podbierać” sobie wzajemnie duchownych. Ksiądz dr hab. Waldemar Turek (Rzym) zauważył, że brakowało w tamtym okresie jasnych reguł dotyczących przenosin i wyboru duchownego. Ksiądz dr Rafał Zarzeczny (Rzym) przywołał ciekawostkę na temat konsekrowania nowego biskupa (w niektórych regionach) przez prezbiterów i diakonów nad grobem poprzednika.

O godz. 17.00 nastąpiła uroczystość wręczenia Jubileuszowej księgi pamiątkowej o. prof. dr. hab. Bazylemu Degórskiemu OSPPE. Laureat zajął uprzywilejowane miejsce na podium, a uroczystość rozpoczęła ks. prof. dr hab. Norbert Widok (Opole). Najpierw sylwetkę jubilata przedstawił ks. prof. dr hab. Piotr Szczur (Lublin). Ojciec prof. dr hab. Bazyli Degórski urodził się 20 października 1955 r. w Łasinie. W 1978 r. złożył śluby zakonne w Zakonie św. Pawła Pierwszego Pustelnika, a w 1981 r. przyjął święcenia kapłańskie. Po studiach filozoficzno-teologicznych oraz specjalizacji w patrologii obronił w 1987 r. doktorat w Instytucie Patrologicznym „Augustinianum” w Rzymie. W 2002 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego w dziedzinie teologii (historia Kościoła –

patrologia) na KUL-u, a w 2008 r. został mianowany profesorem nauk teologicznych. Jego zainteresowania naukowe obejmują patrologię, filologię klasyczną, paleografię łacińską oraz historię teologii wczesnochrześcijańskiej. Prowadził wykłady, m.in. w Rzymie na Pontificio Istituto di Spiritualità „Teresianum” oraz w Polsce i za granicą, angażując się także w redakcję periodyków patrystycznych i prace komitetów naukowych (np. Association Internationale d'Études Patristiques). W 2015 r. został laureatem nagrody „Feniks Złoty” przyznanej przez Stowarzyszenie Wydawców Katolickich. Jego dorobek obejmuje wiele publikacji z zakresu patrologii i kościelnej historii – między innymi edycje krytyczne tekstów wczesnochrześcijańskich związanych z Pawłem Pustelnikiem oraz artykuły na temat monastycyzmu i ojców Kościoła. W swojej działalności naukowej wyróżnił się łączeniem precyzyjnej filologii, paleografii i historii teologii, co czyni go uznanym badaczem w środowisku patrologicznym. Następnie ks. prof. dr hab. Marcin Wysocki, redaktor naczelny „Vox Patrum”, zaprezentował i omówił zawartość Księgi pamiątkowej, po czym nastąpiła sama uroczystość wręczenia. Gratulacje złożyli jubilatowi: o. bp Łukasz Buzun, ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski (Warszawa), ks. dr hab. Waldemar Turek (Rzym), o. prof. dr hab. Henryk Pietras (Rzym), ks. prof. dr hab. Janusz Lewandowicz (Lublin), ks. dr Michał Łukaszczyk, dr Magdalena Józwiak, o. dr Krzysztof Ościłowski, a ks. prof. dr hab. Norbert Widok odczytał list prezesa Sekcji ks. prof. dr. hab. Bogdana Czyżewskiego. Na zakończenie głos zabrał sam jubilat, wyrażając wdzięczność za lata współpracy i kontakty z wieloma środowiskami patrystycznymi w Polsce i za granicą. Uroczystość zakończyło wspólne świętowanie przy stole.

Ostatni dzień zjazdu rozpoczął się od Eucharystii, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Marcin Wysocki. Homilię wygłosił ks. prof. dr hab. Henryk Pietras. Po śniadaniu rozpoczęła się sesja przedpołudniowa, którą poprowadził p. dr Krzysztof Morta. Jako pierwszy głos zabrał ks. prof. dr hab. Henryk Pietras (Rzym). Przedstawił on referat zatytułowany: *Próba zafalszowania kanonów nicejskich przez papieża Zozyma (Kartagina 419)*. W Afryce Północnej biskupi zebrani na synodzie w Kartaginie (419) sprzeciwili się interwencjom papieża Zozyma w sprawie apelacji biskupa Apiariusza z Sicca. Zozym (a po nim jego następcy) utrzymywali, że kanony soboru nicejskiego dają biskupowi Rzymu prawo do przyjmowania apelacji duchownych z całego świata. Afrykańscy biskupi zażądali od Rzymu kopii tych kanonów. Wtedy z Rzymu przesłano tekst rzekomo pochodzący z Nicei, w którym oczywiście istniał zapis o apelacjach do biskupa Rzymu. Jednak tekst ten nie był autentyczny – pochodził z kanonów Synodu w Sardyce (343), które Rzym błędnie przedstawił jako nicejskie. Biskupi afrykańscy porównali rzymski tekst z materiałami, które przesłano im z Aleksandrii i Konstantynopola i ok. 424/425 r. odrzucili możliwość apelacji do Rzymu. W uzasadnieniu podano, że teksty przesłane przez papieża Zozyma nie są nicejskie. Prelegent wykazywał, że papież Zozym mógł być przekonany, że ma do czynienia z autentycznymi nicejskimi kanonami. Synod w Sardyce, który odbył się ponad 60 lat wcześniej, miał w intencji dopowiedzenie do kanonów tego, czego, zdaniem biskupów, brakowało Nicei. Później mogło to wyglądać, jak poprawiona wersja kanonów nicejskich. Zabieg ten jednak, co wielce prawdopodobne, nie był zamierzony. Coraz częściej bowiem zdarzało się, że do „worka” kanonów nicejskich wrzucano nowe, coraz to inne uzupełnienia. Kolejnym prelegentem był ks. dr Michał Łukaszczyk (Kalisz). Swoje przedłożenie zatytułował: *Echa kanonów dyscyplinarnych Soboru Nicejskiego w świetle „Altercatio lucyferiani et orthodoxi” Hieronima ze Strydonu*. Strydończyk, odpierając zarzuty lucyferian, nawiązywał do kanonów 8 i 19 Soboru Nicejskiego. Kanon 8 dotyczył tzw. czystych. Hieronim błędnie utożsamiał ich z nowacjanami. Zaś kanon 19 dotyczył tych, którzy wracają od Pawła z Samosaty. Główną osią niezgody było postępowanie z biskupami zaangażowanymi w arianizm. Hieronim odwoływał się

do kanonów w Nicei oraz do historii i wydarzeń na synodzie w Rimini, gdzie biskupi podpisujący ariańskie wyznanie wiary zostali wprowadzeni w błąd. Obie strony sporu odwoływały się do Nicei, lucyferianie jednak błędnie interpretowali zawarte tam kanony. Odwołując się do Soboru w Nicei, Hieronim podkreślał wartość tradycji. Wykorzystana przez obie strony argumentacja poświadcza, że Sobór w Nicei cieszył się ogromnym szacunkiem i autorytetem. Jako ostatni głos zabrał o. prof. dr hab. Leon Nieścior (Warszawa). Wygłosił referat pt. *Credo – największe dziedzictwo Soboru Nicejskiego*. Prelegent zaznaczył, że sobór pozostawił coś więcej niż samą formułę *Credo*. Zostawił ujęcie całości wiary, co pozwoliło na sformułowanie dogmatu o Trójcy Świętej. Pokazał, że Bóg pisze prosto na krzywych liniach ludzkich poczynań. Sobór daleko wykroczył poza polemikę z szerzącym się błędem arianizmu. Po prezentacji referatów nastąpiła dyskusja. Pani dr hab. Marta Przyszychowska zapytała, skąd tak wielki autorytet Nicei na początku V w. Ojciec prof. dr hab. Henryk Pietras zauważył, że wcześniej był on znany, ale trwały spory teologiczne. Dopiero Teodozjusz Wielki przyczynił się do jego popularyzacji i zaczęto bardziej do niego się odwoływać. Ksiądz dr Michał Ludewicz (Opole) zapytał o to, skąd Hieronim czerpał wiedzę na temat Nicei i wydarzeń na synodzie w Rimini. Ksiądz dr Michał Łukaszczyk odpowiedział, że prawdopodobnie wiadomości te pochodziły od Atanazego Wielkiego, ale możliwe, że i z innych źródeł. Pan dr Krzysztof Morta zwrócił uwagę na kwestię autorstwa *Altercatio*. Ksiądz dr Michał Łukaszczyk przyznał, że niektórzy badacze podważają autorstwo Hieronima, choć nie są to głosy decydujące. Po wymianie opinii ogłoszono przerwę kawową.

Po przerwie nastąpiła możliwość zaprezentowania się nowych doktorów i członków Sekcji. Najpierw głos zabrał ks. dr Józef Trzebuniak SVD. Swój doktorat *Uczestnictwo w boskim Logosie według greckich ojców Kościoła II w.* obronił w 2016 r., ale ze względu na pracę na misjach dopiero dołączył do Sekcji. Ksiądz dr Wojciech Witowski podzielił się pracą naukową na temat praktyk pokutnych w Irlandii. Zaprezentowali się również dr Sylwia Speling oraz ks. dr Piotr Dykowski. Omówiono również nowości i plany wydawnicze. Na zakończenie głos zabrał ks. prof. dr hab. Norbert Widok, zastępca prezesa Sekcji, który podsumował obrady oraz podziękował gospodarzowi, żegnając wszystkich uczestników i wyrażając nadzieję na ponowne spotkanie za rok, tym razem w Trzebini.